

Rousseauov "Društveni ugovor"

Džinić, Ante

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:231390>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-05**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij sociologije i filozofije

Ante Džinić
Rousseauov "Društveni ugovor"
Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Željko Senković
Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek filozofije
Preddiplomski studij sociologije i filozofije

Ante Džinić
Rousseauov "Društveni ugovor"
Završni rad
Humanističke znanosti, filozofija, socijalna filozofija

Mentor: prof. dr. sc. Željko Senković
Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno izradio i da u njemu nema preuzetih dijelova tekstova tuđih radova bez označenog izvora.

Vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj završni rad u mrežnoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Osijek, 11. rujna 2021.

Ante Džinić

Ante Džinić, 0122229108

Sažetak:

Ovaj rad se bavi glavnim idejama Francuza Jean-Jacquesa Rousseaua (1712.-1778.) u njegovom djelu Društveni ugovor. Rousseau je djelovao u doba prosvjetiteljstva, što je imalo utjecaja na njegovo stvaralaštvo i teorije, koje se temelje na čovjeku kao prvenstveno slobodnog, ali i razumnog bića. Opisuje prirodno stanje kao stanje u kojem je čovjek sklon stvaranju raznih zajednica osnovanima na temelju krvnog srodstva, što ga inherentno čini nezlim bićem. Ulaskom u društveni ugovor čovjek gubi to prirodno pravo na slobodu koju dobiva svojim rođenjem, ali istodobno dobiva drugu vrstu slobode, građansku slobodu, slobodu koja se jedino može pronaći u državnom uređenju. Upravo je taj pojam slobode ono što Rousseau koristi kako bi razvio svoju originalnu, zanimljivu i specifičnu teoriju prirodnog prava i društvenog ugovora.

Ključne riječi: Jean Jacques Rousseau, društveni ugovor, prirodno stanje, sloboda, prirodno pravo

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Čovjek u prirodnom stanju.....	2
3. Sporazum	4
4. Društveni ugovor	6
4.1 opravdanje društvenog ugovora	7
5. Država: posljedica društvenog ugovora.....	9
5.1 Suveren.....	10
5.2. Vlada	12
5.3 Narod.....	14
6. Državna uređenja	15
6.1 Demokracija	15
6.2 Aristokracija	15
6.3. Monarhija	16
7. Zaključak.....	17
8. Literatura:.....	19

1. Uvod

Prirodno stanje označava društveno stanje i odnose prije uspostave države, društva, ili bilo kakve vrste regulativnog tijela, bilo ono utemeljeno na društvenim normama i zakonima, ili kroz nekog vladara: »Ideja prirodnog stanja (statum naturae) predstavlja hipotetični model uvjeta u kojem se nalaze, ili bi se nalazili, ljudi bez političkog društva, odnosno države.«¹ Prirodno stanje stavlja čovjeka u poziciju anormalnog društva u kojemu je sve dopušteno, jer ne postoje zakoni i regulativno tijelo koje će ograničiti čovjekovo ponašanje. Teorije prirodnog stanja pripadaju autorima novovjekovne filozofije u 17. i 18. stoljeću, od kojih je najpoznatiji Hobbes, ali su tu i Rousseau i John Locke, i mnogi drugi teoretičari i kritičari Hobbesove teorije prirodnog stanja.² Društveni ugovor pak označava prijelaz iz prirodnog stanja u stanje društva, u kojemu se čovjek odriče jednog dijela svoje slobode u zamjenu za sigurnost, za koje različiti autori navode različite preduvjete i razloge.³ Teorije društvenog ugovora se zapravo temelje na činjenici da je jednostavno moralo postojati neko stanje prije uspostave države i državnog uređenja, koje kod različitih autora društvenog ugovora i prirodnog stanja uvelike ovisi o njihovom shvaćanju čovjekove ćudi. Ovaj rad se zapravo bavi upravo tim, definiranjem društvenog ugovora, Jean- Jacques Rousseaua, u njegovom istoimenom djelu *Društveni ugovor*. Ono što Rousseaua čini zanimljivim kao autora društvenog ugovora je njegova uspostava čovjeka kao slobodnog, ali istom tom slobodom omeđenog, pojedinca. Rousseau je živio od 1712- 1778 godine, što ga stavlja u grupu francuskih prosvjetitelja, što se zapravo i vidi po njegovim učenjima o čovjeku kao slobodnom biću, kojeg, barem u društvu, prožima razumsko djelovanje. Zanimljiva činjenica je da Rousseau za temelj svoje filozofije čovjeka u prirodi uzima sebe samoga, interpretirajući i opažajući način svog djelovanja u društvu⁴, iz čega možemo zaključiti da je njegova filozofija uvelike bila pod utjecajem njegovog osobnog iskustva. Upravo je to glavna tema i cilj ovoga rada, prikazati način na koji Rousseau određuje društveni ugovor, ono što prirodnog čovjeka u kojem Rousseau vidi sebe stavlja u društvo, kao upravo ono što čovjeku daje slobodu, ali i prikazati posljedice društvenog ugovora na ljude koji stupaju u isti, te državna uređenja o kojima autor govori u svom djelu.

¹ Hrvoje Cvijanović, »Političko prirodno stanje: revizija Hobbesova modela, Rousseau i de Sade«, u: *Politička misao: časopis za politologiju* 44/1 (Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2007.), str. 31-51., na str. 32.

² Cvijanović, *Političko prirodno stanje: revizija Hobbesova modela, Rousseau i de Sade*, str. 32.

³ Isto, str. 32-33.

⁴ Roger Masters, *The political philosophy of Rousseau* (New Jersey: Princeton University Press, 1968.), str. VII „Because Rousseau himself suggested that „the natural man“ discussed in this philosophy is none other than himself.“

2. Čovjek u prirodnom stanju

Rousseau započinje njegovo poimanje i teoriju društvenog ugovora rečenicom koja opisuje stavove mnogih teoretičara društva: »Čovjek se rađa slobodan, a posvuda je u okovima.«⁵ Ovo je zapravo sama srž teorije društvenog ugovora općenito, ne posebice kod Rousseaua. Opisujući čovjeka kao slobodno biće, koje je samo po sebi oslobođeno svih izvanjskih utjecaja, autor implicira da je uvođenje društvenog ugovora nešto što tom čovjeku istu slobodu oduzima. Jedini način pomoću kojeg čovjek može stupiti u zajednicu i biti dio zajednice je odricanje od te same slobode: »Za Rousseaua političko društvo postaje ekvivalentom ropstva prethodno slobodnoga čovjeka koje se ogleda kroz prijevaru društvenim ugovorom među nominalno jednakima, ali realno nejednakima pojedincima. Drugim riječima, političko društvo zasnovano je na nepravednim ugovornim odnosima...«⁶. Samo sudjelovanje u društvenom poretku za Rousseaua podrazumijeva oduzimanje prirodne slobode i stavljanje čovjeka u okove koji ga čine robom hijerarhije i vlasti.

U *Društvenom ugovoru* Rousseau pokušava odgonetnuti i objasniti upravo to, na koji način je čovjek došao u situaciju da je izgubio svoju slobodu i na koji mu je način njegov gubitak prirodne slobode pružio toliko drugačiji pogled na istu, da je ona, čak i u stanju društvenog ugovora, i više nego prisutna. Ipak, kako bi došli do takvog određenja društvenog ugovora, prvo se moramo upoznati sa prirodnim stanjem.

Autor govori da je najstarija, ali upravo zato i najbitnija vrsta zajednice pleme, to jest, porodica.⁷ Porodica je zapravo temelj čitavog ustrojstva moderne vlasti, ali na pojednostavljen način. Pleme ili obitelj se definira kao osnovna društvena skupina u kojoj se uglavnom nalaze pojedinci koji su povezani ili brakom, ili krvnim srodstvom.⁸ Očito je da je kod Rousseaua, barem što se tiče društvenog odgovora, bitnija ova druga povezanost, povezanost krvnim srodstvom, koje je prema njemu zasnovana poglavito prema potrebi.⁹ Ovo također na neki način možemo usporediti sa današnjim shvaćanjem obitelji i nekakvim ustaljenim normama. Danas se od sinova i kćeri očekuje da će s određenim godinama napustiti obiteljski dom, te

⁵ Jean-Jacques Rousseau, *Društveni ugovor; O poretku i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, preveli s Francuskog: Tihomir Marković, Radmilo Stojanović, Mira Vuković (Beograd, 1993.), str. 27.

⁶ Cvijanović, *Političko prirodno stanje: revizija Hobbesova modela, Rousseau i de Sade*, str. 44.

⁷ Rousseau, *Društveni ugovor; O poretku i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 28.

⁸ obitelj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.

⁹ Rousseau, *Društveni ugovor; O poretku i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 28.

pokušati osnovati svoju obitelj, kada to bude moguće, na način da će pojedinac pronaći posao, sebi naći muža ili ženu, uzeti stan, te će sam sebe moći uzdržavati. Bit cijele ove usporedbe je u tome da će pojedinac kad-tad biti primoran napustiti svoj dom u onom trenutku kada više ne bude bilo potrebe da se taj odnos održi. Upravo je ta potreba ključni pojam Rousseauovog shvaćanja porodice kao temeljnog pojma društvenog uređenja. On govori ovako: »Najstarija i jedina prirodna društvena zajednica jeste porodica: pa i deca ostaju uz oca samo dotle dok je on potreban za njihov opstanak. Čim potrebe nestane, raspada se i prirodna veza.«¹⁰ Ovdje se svakako i kao jedan od ključnih pojmova izdvaja upravo ta prirodnost, prirodna društvena zajednica. Kako bi bolje uvidjeli tu prirodnost društva kod Rousseaua, smatram da je vrlo bitno prikazati shvaćanje možda najutjecajnijeg i najpoznatijeg teoretičara društvenog ugovora, Hobbesa, koji je imao upravo suprotno stajalište. Prema Hobbesu ne postoji nešto što se zove prirodno društveno stanje, za njega su svi ljudi na suprotnoj strani jedni drugima, što možemo vidjeti iz citata iz njegove knjige *Levijatan*: »čovjek je neprijatelj svakom čovjeku«¹¹, što nam ukazuje na to da, barem u prirodnom staju, ne postoji neka zajednica, kao na primjer obitelj, koja bi pojedinca mogla zaštititi.

Upravo je to distinkcija kod Rousseauovog shvaćanja istog. Ta riječ prirodno, prirodna odrednica porodice, je ono što tu možda i najbitniji trenutak, jer ne svodi ljude na to da su jedni drugima najveći neprijatelji¹², nego da i u životu bez zakona mogu tvoriti određene zajednice, iako su one utemeljene na porodičnim vezama. U suštini, porodično uređenje je ono prirodno uređenje društva, koje djeluje kao određena zajednica ili institucija na čijoj je glavi otac, tj. šef te zajednice, djeca predstavljaju narod, a pojedinci, rođeni u tom sustavu, ostavljaju iza njih svoju slobodu.¹³ Iako se čovjek u prirodnom stanju više ponaša kao samotnjačka životinja, Rousseau govori da je neka vrsta zajedničkog obitavanja i preživljavanja normalna, ako sagledamo ljudsku vrstu općenito.¹⁴

¹⁰ Isto.

¹¹ Thomas Hobbes, *Levijatan* (Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2004.), str. 94.

¹² Henry Paolucci, *A brief history of political thought and statecraft* (Griffon House Publications for Bagehot Council, 2003.), str. 28.

„[...] isolated human beings, each acting alone, don't really represent much of a danger to one another“

¹³ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 28.

¹⁴ Masters, *The political philosophy of Rousseau*, str. 168.

„The existence of human groups in the state of nature is admitted by Rousseau in such a way as to make it clear that such groups are not necessarily unnatural once the species as a whole is considered.“

3. Sporazum

Rousseau objašnjava da pravo jačeg i prirodna vlast nisu nešto iz čega je proizašlo bilo kakvo pravo, nego je jedini način na koji se pravo i legitimna vlast formira je sporazum: »... ostaju sporazumi kao osnova svake legitimne vlasti među ljudima.«¹⁵ On uspoređuje ropstvo, gdje pojedinac odricanjem svoje slobode služi nekom gospodaru, s činjenicom da na isti način velika skupina ljudi daje svoju slobodu nekom kralju ili vlasti, u zamjenu za sigurnost.¹⁶ Što zapravo priječi jednom narodu da svu svoju slobodu i sva svoja prirodna prava ne proda? Sam Rousseau je napisao da je temelj čovjekovog djelovanja upravo preživljavanje, to jest zakon samoodržanja.¹⁷ On kritizira to odricanje prava i slobode, jer čovjek odricanjem i otuđenjem od onoga što on prirodno jest, se otuđuje od sebe samoga. Autor smatra da su mir i blagostanje koje pojedinac dobije odricanjem slobode u zamjenu za sigurnost samo privid.¹⁸ Taj mir nije nešto što pojedinca ispunjava i što mu daje već spomenuto blagostanje. Mir kao privid se odnosi na to da je on pojedincu više postao neka vrsta tereta, zbog činjenice da se taj mir mora na neki način održati. Bilo to radom, ratovanjem, odricanjem slobode, pojedincu taj mir postaje svakodnevna opsesija, te on djeluje samo prema njemu. Rousseau mir uspoređuje sa zatvorom. Zatvor je također miran, u njemu život ne može biti mirniji, ali to ne znači da će se pojedinac osjećati kao čovjek u njemu: »Grci zatvoreni u Kiklopovoj pećini živeli su u njoj mirno, čekajući da dođe i na njih red da budu prožderani.«¹⁹

Odricanje od jedinog prava koje pojedinac dobiva rođenjem, prava na slobodu, Rousseau to naziva najvećim grijehom kojeg pojedinac može počinuti, ono jednostavno nije u skladu sa njegovom prirodom: »Odreći se svoje slobode, to znači odreći se svojstva čovjeka, čovečanskih prava, čak i svojih dužnosti.«²⁰ Samim time možemo zaključiti da je odricanje slobode upravo suprotno onome što određuje pravo samo po sebi. Čovjek ne može imati pravo, ako je on svoju slobodu dao nekom gospodaru i sada za njega robuje. To jednostavno nema smisla. Pravo i legitimitet ne mogu postojati u odnosu u kojem pojedinci svojem kralju ili gospodaru ostave svu svoju slobodu na kontrolu: »Riječ rob i pravo protivrečne su; one se uzajamno isključuju.«

¹⁵ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 30.

¹⁶ Isto, str. 31.

¹⁷ Isto, str. 28.

¹⁸ Isto, str. 31.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

U ovoj raspravi o sporazumu također možemo uvidjeti i Rousseauovo shvaćanje demokracije. Ako uzmemo za primjer neku skupinu od tisuću ljudi, a ti ljudi dođu u već spomenutu situaciju u kojoj odluče svoje prirodno pravo na slobodu ostaviti određenom pojedincu, kralju ili manjoj skupini ljudi, što Rousseau ne priznaje kao legitimno, na koji način mogu onda tih 999 pojedinaca odlučiti za onog jednog, koji se tome protivi, dati i njegovu slobodu. Možemo uzeti i malo ekstremniji primjer. Ako je od tisuću ljudi njih 501 demokratski izabralo određenog pojedinca da bude njihov predstavnik i time njemu predaju svoju slobodu, a onih 499 je izabralo nekog drugog, ili se tome u potpunosti protive, što onda toj skupini od 501 čovjeka daje pravo da, osim svoje slobode, slobodu drugih 499 osoba predaju nekom drugom. Ne samo da ta prva skupina ljudi određuje život ostalih, nego određuje i život i odricanje slobode njihovim sinovima, kćerima i generacijama i generacijama ljudi.²¹ Rousseau govori ovako: »I po čemu njih stotina koji žele gospodara imaju pravo da glasaju u ime deseterice drugih koji tog gospodara neće? I sam zakon većine glasova jeste ugovorna ustanova i pretpostavlja, bar jedanput, jednoglasnost.«²² Demokracija je za Rousseaua upravo onaj način vladavine koji ljudima ne pripada, jer nema smisla da većina ljudi koji su odabrali nekog vlada onom manjinom, on pak to objašnjava ovako: »Dodajmo da nema vlade koja bi toliko bila podložna građanskim ratovima i unutrašnjim nemirima kao što je bila demokratska ili narodna vlada, jer nema nijedne druge koja tako jako i tako istrajno teži menjanju oblika i koja zahteva više budnosti i hrabrosti da bi se očuvala u svom obliku. [...] Da postoji takav narod bogova, on bi sobom upravljao demokratski. Tako savršena vlada nije za ljude.«²³ Iz ovoga možemo zaključiti da je Rousseau zamišljao sporazum i odbacivanje slobode kao nešto što u nekakvom odnosu između vladara i naroda nije moguće. Uzimajući u obzir da je sloboda ono jedino što pojedinac ima pri rođenju, ona mu zapravo omogućava da se on oslobodi rodbinskih veza i ide u svoj život,²⁴ odmicanje od te iste slobode je jednako odbacivanju čovječnosti same po sebi. Ako je sloboda ono najbitnije što određuje čovjeka kao biće u usporedbi sa drugim bićima, onda je njena važnost u čovjekovom životu neupitna.

²¹ Isto, str. 34.

²² Isto.

²³ Isto, str. 75.

²⁴ Masters, *The political philosophy of Rousseau*, str. 28.

„Rousseau describes the social contract as the most deliberate project that ever entered the human mind.“

4. Društveni ugovor

Rousseau opisuje društveni ugovor kao najsvjesniji projekt koji je čovjeku pao na um od početka njegova postojanja, što bi značilo da je čovjek imao čistu namjeru postići društveni ugovor.²⁵ On navodi da je najveći poticaj čovjekova prijelaza iz prirodnog u društveno stanje propast ljudskog roda, to jest, smrt: »[...] ljudi su došli do točke u kojoj su zapreke koje su škodile njihovu održavanju i prirodnom stanju postale za njih nepremostive svojim odolijevanjem nad snagama kojima se svaki pojedinac mogao koristiti da bi se održao u tom stanju. Tako se to prvotno stanje više nije moglo održati, i ljudski rod bio bi propao da nije promijenio svoj način života.«²⁶ Postoje mnoge zapreke koje navode ljude prema sklapanju društvenog ugovora, a koje nisu rezultat prirode čovjeka, kao na primjer njegova zloba i strah od smrti kod Hobbesa, prema kojem su te zapreke zapravo međusobno uništavanje života pojedinca.²⁷ Pod pojam zapreka, Rousseau uzima obilježja i prirodan napredak čovjeka kao zajednice, ne nužno društva ili države, ali porodice, a ne čovjeka kao pojedinca. Ne uzima čovjekovu prirodu samu po sebi kao temelj društvenog ugovora, kao ranije naveden Hobbes, nego on razlog za stvaranje društvenog ugovora temelji na razvoju zajednice kroz povijest. Upravo zato, te zapreke čine stvari kao povećanje broja stanovnika,²⁸ specijalizacija u proizvodnji i povećanje složenosti socijalnih odnosa, a ne strah pojedinca od smrti ili njegovo ujedinjavanje u svrhu uspostave moći. Možemo zaključiti da Rousseau, kako i on sam navodi, smatra da društveni ugovor nastaje iz nužnosti njegova postojanja, iz puke činjenice da se složeno društvo ne može održati na životu bez nekakvih određenih pravila ili zakona.²⁹ Bez društvenog ugovora napredak nije moguć. Rousseau opisuje čovjekovu prirodu na ovakav način: »Prirodni čovjek je miroljubiv, dostatan samom sebi i nema želju da drugima škodi jer ne živi u trajnoj zajednici s njima.«³⁰, što ide u prilog ranije navedenoj teoriji o porodici kao glavnom načinu preživljavanja pojedinca u prirodnom stanju.

²⁵ Isto, str.182.

„Rousseau describes the social contract as the most deliberate project that ever entered the human mind“

²⁶ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 35.

²⁷ Hobbes, *Levijatan*, str. 111.

²⁸ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 35.

²⁹ Isto, str. 100.

³⁰ Marita Brčić Kuljiš, »Konceptija pravедnosti u filozofiji Jean-Jacquesa Rousseaua«, u: *Filozofska istraživanja 133-134 34/1-2* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2014.), str. 23-36., na str. 25.

Sam prijelaz iz prirodnog u građansko stanje omogućava čovjeku da prijeđe iz tog stanja gdje nema napretka u stanje moralnog djelovanja i pravde.³¹ Kao što je već ranije navedeno, glavni cilj čovjeka u prirodnom stanju je samoodržavanje, tj. preživljavanje. Čovjek u društvenom stanju jednostavno nema moralni aparat, nije razuman i nema sposobnost govora : »Apstrakcija tako pokazuje kako čovjek u prirodnom stanju nema moralno osjetilo, nije razuman i nema sposobnost govora, ali je slobodan i jednak.«³².Upravo ga društveni ugovor odvaja od tog načina života te mu pruža mogućnost da pomoću svog razuma odredi što želi i kako želi raditi.³³ Više nije omeđen tim teretom preživljavanja, nego može sam sebe izgraditi kroz zajednicu usavršavajući svoje vještine, čime sebe pretvara u pravog čovjeka, a izdiže se iz prašine kojom hodaju životinje.³⁴

4.1 opravdanje društvenog ugovora

Rousseauovo određenje slobode kao temelja ljudske postojanosti je upravo ono što on iskorištava kako bi objasnio i opravdao svoju teoriju društvenog ugovora. Na koji način on to radi? Kako možemo nešto što je sloboda, što je vezano uz prirodu i prirodno stanje, staviti u kontekst društva i društvenog ugovora, što implicira oduzimanje te iste slobode? On upravo samim društvenim ugovorom isti opravdava na ovaj način: »Naći jedan oblik udruživanja koji bi branio i štitio svom zajedničkom snagom ličnost i dobra svakog člana društva, i kroz koji bi svako, udružen sa svima, ipak slušao samo sebe, i tako ostao isto toliko slobodan ko i pre. Takav je osnovni problem čije rješenje pruža društveni ugovor.«³⁵ Rousseau govori kako je tradicionalno postavljeno da se društvenim ugovorom pojedinac mora odreći svoje slobode kako bi dobio sigurnost, te se time prelazi u razne oblike vladanja, kao na primjer anarhija, monarhija, demokracija, itd., ali iz ovog citata vidimo da on smatra kako društveni ugovor sam po sebi nije ono loše što dovodi do tog načina ustrojstva društva.

Društveni ugovor, iako je on dio problema, on je ujedno i rješenje istog problema, samo ljudi trebaju na to gledati na drugačiji način. Rousseau smatra da postoji nekakav opći zakon, kao na primjer kategorički imperativ kod Kanta, koji svi ljudi koji stupaju u društveni ugovor

³¹ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 39.

³² Brčić Kuljiš, *Koncepcija pravednosti u filozofiji Jean-Jacquesa Rousseaua*, str. 25.

³³ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 39.

³⁴ Isto.

³⁵ Isto, str. 35.

moraju poštivati, a on glasi ovako: »Sve te odredbe, pravilno shvaćene, svode se na jednu jedinu: na potpuno odricanje svakog člana društva svojih poriva u korist cele zajednice: jer, najpre, pošto se svaki daje ceo, položaj je isti za sve; a budući da je položaj jednak za sve, niko nema računa da ga oteža drugima.«³⁶

U ovakvom određenju društva, gdje se pojedinac predaje svim članovima, a ne samo jednom, pravo i sloboda pojedinca se raspršuje u društvo: »Taj ugovor zahtjeva otuđenje svakog člana sa svim njegovim pravima u cjelokupnu zajednicu.«³⁷ Zbog toga su svi ljudi na jednakom tlu, jer svaki pojedinac sve svoje porive i želje stavlja u zajednicu u potpunosti, te je zbog toga položaj u društvu jednak za sve.³⁸ Takvim uređenjem se sloboda kod pojedinca zadržava, jer nema nekog tko kontrolira u potpunosti sve slobode i prava svih pojedinaca, nego je pravo pojedinca raspršeno u društvenoj zajednici i samim time on zadržava svoju slobodu. Prema Rousseau, ovo određenje društva je idealno: »Štoviše, pošto se prenošenje prava vrši bez ograničenja, zajednica ne može biti savršenije i nijedan član društva nema više šta da traži: jer, kada bi pojedincima i dalje pripadala neka prava, budući da nema nikakvog zajedničkog pretpostavljenog koji bi mogao biti sudija među njih i zajednica, svaki bi, pošto je u nekim stvarima svoj sopstveni sudija, uskoro hteo da bude i sudija svima ostalim; tako bi i dalje postojalo prirodno stanje, a društvo bi neimovno postalo tiransko ili izlišno.«³⁹ Oduzimanjem prava i stavljanjem tih prava u zajednicu ne postoji pojedinac koji bi imao više prava od ostalih, te na taj način ne postoji mogućnost da se isti sustav pretvori u nešto poput apsolutizma.

Samim time što se pojedinac daje svim ljudima u tom društvu, on se zapravo ne daje nikom, jer samom integracijom u isto pojedinac dobiva dio onoga što su drugi ljudi dali, pa tako na taj način on zadržava istu količinu prava i slobode koju je dobio rođenjem i bivanjem u prirodnom stanju: »Najzad, svako, dajući sebe svakom, ne daje se nikom; a kako nema člana društva nad kojim se ne stiče ono isto pravo koje m se daje nad svojom sopstvenom osobom, to se dobija protuvrednost svega što se gubi, kao što se stiče i više snage da se sačuva ono što se ima.«⁴⁰ Iz toga možda možemo zaključiti da je vrlo bitan čimbenik ujedinjenja ljudi u društva i ulaženje u društveni ugovor zapravo snaga. Sto ljudi će puno lakše zadržati neki posjed i pravo od jednog pojedinca, što možemo usporediti sa granama. Jednu granu je vrlo lako slomiti, dvije,

³⁶ Isto, str. 35.

³⁷ Zvonko Posavec, »Konceptija društvenog ugovora J.J. Rousseaua«, u: *Politička misao: časopis za politologiju* 27/4 (Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 1990.), str. 46-56., str. 53.

³⁸ Isto.

³⁹ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 36.

⁴⁰ Isto.

tri, četiri i pet također, ali ako uzmemo 10 grančica i sve ih spojimo u jedno, te ih tako pokušamo slomiti, trebat će nam puno više snage kada usporedimo tih deset grana s onom jednom. Stvar je u tome da je veliku skupinu ljudi puno teže slomiti ili im promijeniti uvjerenja jer je svaki pojedinac ravnopravni član društva, te se oni drže zajedno. Stavljaju društvo i zajednicu na prvo mjesto: »Svaki od nas unosu u zajednicu svoju ličnost i celu svoju snagu pod vrhovnom upravom opšte volje; i još svakog člana smatramo kao nerazdvojan deo celine.«⁴¹ Iako pojedinac stupanjem u društveni ugovor na neki način gubi svoju prirodnu slobodu, on dobiva neku vrstu građanske slobode koja je utemeljena na moralu i moralnom djelovanju, ograničena općom voljom.⁴²

5. Država: posljedica društvenog ugovora

Društveni ugovor kod Rousseaua, kao i kod ostalih teoretičara društvenog ugovora, uvijek završava stvaranjem neke vrste političkog uređenja te zajednice. Činjenicom da je Rousseau društvenim ugovorom pokušao zadržati prirodno pravo i slobodu pojedinca u zajednici, ta zajednica postaje identitet pojedinca, jer je on sebe cijelog stavio u istu, a ona je dio sebe stavila u njega. Samim time, njegov identitet, njegovo Ja, postaje indiferentno zajednici: » Samim tim ugovornim aktom stvara se istog trenutka, namesto posebne ličnosti svakog ugovarača, jedno moralo i kolektivno telo, sastavljeno od toliko članova koliko njegova skupština ima glasova, i koje od samog tog akta dobija svoje jedinstvo, svoje zajedničko ja, svoj život i svoju volju.«⁴³ Na taj način nastaje građanstvo, to jest grad. Individua stavlja svoje ja u zajednicu, a time dobiva novo ja, koje je skup svih ja-ova u tom gradu. Pod pojmom grad, Rousseau u svom djelu *Društveni ugovor* ne govori o gradu kao skupini kuća, trgova i ulica, nego tu riječ možemo možda zamijeniti riječju društvo ili susjedstvo. Taj odnos možemo usporediti s riječju crkva, koja označava zgradu u kojoj se ljudi okupljaju, i Crkva, što zapravo označava zajednicu. Na isti način se može reći da Rousseau govori o Gradu, a ne o gradu: »Ta opšta ličnost, koja se tako stvara spajanjem svih pojedinačnih ličnosti, zvala se nekada grad, a sada se zove republika ili političko tijelo.«⁴⁴ Upravo u tom citatu možemo vidjeti da postoji zajednički identitet društva, *opšta ličnost*, sve je jedno, a jedno je sve. Ipak, to političko tijelo, tj. država, nije nešto

⁴¹ Isto.

⁴² Posavec, *Koncepcija društvenog ugovora J.J. Rousseaua*, str. 50.

⁴³ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 36.

⁴⁴ Isto.

što nastaje samim društvenim ugovorom. Društvenim ugovorom kod Rousseaua nastaje samo taj odnos između pojedinaca u Gradu, to je pojedinačan akt između svakog člana društva, što znači da on ne može postati općim zakonom koji će prikovati narod ili pak pojedinca pod vlast suverena ili vlade.⁴⁵ On tu čak i kritizira neke mislioce poput Hobbesa, koji su govorili da je društveni ugovor onaj između države i naroda, on je upravo suprotno.⁴⁶

5.1 Suveren

Suveren kao pojedinac nikad ne može sudjelovati u društvenom ugovoru kakvog ga Rousseau opisuje, zbog toga što je jedini pojedinac prema kojemu se on može u bilo kakvom odnosu obvezati je on sam.⁴⁷ Samim time dolazimo do fundamentalnog problema sudjelovanja suverena u društvenom ugovoru, koji se odnosi na njegovo zakonodavstvo, jer je prema društvenom ugovoru nemoguće biti dio zajednice u koju ne dajemo sve što imamo, svoju pravo i slobodu, a ako ne damo ništa, onda nećemo isto dobiti i zauzvrat. Suveren sebe uvijek gleda samo u jednom jedinom odnosu, u odnosu sa samim sobom, on nema mogućnost stvaranja ugovora sa drugima, a samim time ne može postaviti nikakav uvjet i zakon pojedincima s kojima ne sklapa ugovor⁴⁸, a kako smo već ranije uvidjeli, ugovor je uvijek napravljen od strane pojedinaca koji daju sve što imaju i imaju jednaka prava. Rousseau određuje suverena kao neotuđivog⁴⁹ i nedjeljivog⁵⁰, što ide u prilog gore navedenom razmišljanju. Čitava osnova države kao takve je zajednički interes, a u središtu suverenovog djelovanja je volja da djeluje prema svrsi te ustanove i njenom zajedničkom interesu pomoću svoje volje za opće dobro.⁵¹ Suveren se na taj način nikada ne može otuđiti od samoga sebe, jer bi to onda bilo protivno njegovoj volji da djeluje prema dobru, ali može tu svoju volju dalje predati na nekoga drugoga.⁵² To bi zapravo značilo da je suveren osoba koja uvijek treba djelovati prema općem dobru zajednice, jer ako ta osoba ne djeluje prema istom, onda ona nije suveren. On se ne smije otuđiti od tog cilja. Rousseau govori da, kako bi suveren bio suveren, njegova volja se većinski mora slagati sa općom voljom, što je donekle suprotno samoj definiciji volje, on govori ovako: »Suveren može sasvim da kaže: „Ja sad hoću ono što hoće i taj čovjek, ili bar što tvrdi da hoće“;

⁴⁵ Isto, str. 97.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto, str. 37.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Isto, str. 43.

⁵⁰ Isto, str. 44.

⁵¹ Isto, str. 43.

⁵² Isto.

ali ne može da kaže: „Ono što onaj čovjek bude heto sutra, to ću theti i ja.«⁵³ To se događa upravo zbog toga što volja suverena mora težiti općem dobru. Rousseau pomoću volje objašnjava i nedjeljivost suvereniteta, jer jedini način pomoću kojeg bi volja suverena postala zakon za sve, je da je ona opća.⁵⁴ Na što se to zapravo odnosi? Kako bi suverenova volja postala općim zakonom za narod, ona mora ići u prilog volji tog istog naroda. To smo upravo ranije objasnili. Volja suverena uvijek mora biti u skladu sa voljom naroda. Možemo to i oprimjerit. Ne može zakon postati volja suverena da mu se predaju svi zlatnici i sva bogatstva iz naroda, jer to nije jednako volji samog naroda. Ali, njegova volja da on uvede smanjenje poreza ili povećanje plaće može postati zakon, jer ono ide u ruku narodu. Naravno, ovdje možemo uvidjeti da postoji veliki problem s tom teorijom. U teoriji ona možda zvuči dobro, ali u praksi je takav način vladanja nemoguć. Činjenica je da narod nije toliko upućen u ispravan način i donošenje odluka o vladavini i da ne zna što bi njima donijelo opće dobro.

Iako Rousseau ne spominje taj problem, navodi neke druge probleme do koje dolazi opća volja naroda, kao podijeljenost naroda na više velikih skupina. On dijeli svoj primjer na dva dijela. U prvom se nalazi građanstvo koje je jedna, malo veća homogena cjelina, gdje velika većina ljudi slično razmišlja, dok postoji mali broj ljudi koji misli drugačije. Rousseau govori da u ovakvim slučajevima nema problema jer opća volja još uvijek postoji, to je volja koja se odnosi na cijelu državu.⁵⁵ Dok u državama u kojima postoji mnogo velikih skupina, od kojih svaka ima svoj interes, ovakav način vladanja dolazi do problema, jer bi svaka od tih skupina u teoriji mogla imati drugačiju opću volju. Rousseau navodi da je i u tim situacijama moguće doći do opće volje. Cilj je zapravo onemogućiti pojedincima da se ujedine u veće grupe, nego da se izjašnjavaju kao pojedinci. Način pomoću kojeg Rousseau dolazi do jedne grupe u društvu je upravo pomoću izoliranja pojedinaca kao slobodnih ljudi, sa jednakim pravima.⁵⁶ U tom slučaju bi dolazilo do manje obmana istih, te bi opća volja bila upravo volja koju posjeduje većina pojedinaca.⁵⁷

Samim time što je narod sačinjen od puno pojedinaca koje tvore jednu jedinu cjelinu, koji imaju jednu volju, a suveren ne može imati suprotnu volju od njih, on ne mora dati nikakvo

⁵³ Isto, str. 43-44.

⁵⁴ Isto, str. 44.

⁵⁵ Isto, str. 46.

⁵⁶ Paolucci, *A brief hisotry of political thought and statecraft*, str. 29.

„No, the solution is to have only one group in politics- the group of the whole- and nothing but isolated, free individuals, equal in their freedom and isolation, at the opposite extreme.“

⁵⁷ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 46.

jamstvo da će djelovati prema općem dobru zbog toga što je on dio tog uređenja, što znači da on neće nauditi onome što svoj dio pronalazi u njemu.⁵⁸ Rousseau to objašnjava na ovaj način: »[...] jer je nemoguće da telo hoće da škodi nijednom posebno. Suveren, samim tim što jeste, uvek je i ono što treba da bude.«⁵⁹ Sama definicija suverena koja ga određuje kao nekog tko uvijek prati volju naroda osigurava to da će djelovati prema dobru. Iako suveren svoju, možemo reći odanost, ne mora opravdavati samim time što je suveren, narod i pojedinci u narodu ipak moraju. To opet vuče korijene iz gore naveden činjenice da pojedinac ili neka grupa ljudi može imati drugačiju opću volju od ostalih. Ono označava pojedinca koji želi uživati u pravima koje mu daje Grad i u njenoj slobodi, ali ne želi ispunjavati svoje građanske dužnosti.⁶⁰ Iz ovog problema Rousseau zapravo izvodi još jedno pravilo društvenog ugovora kao ugovora između građana, a to je pravilo prinude.⁶¹ Upravo je mogućnost ostvarenja slobode u zajednici ono što Rousseau koristi kako bi objasnio način na koji se pojedinci, koji djeluju i misle suprotno on općih, priklanjaju društvu. Ako čovjeku daš slobodu za njegovu pokornost, onda će se on, uz kompromis, pridružiti zajednici.⁶² Sloboda, koju možemo shvatiti kao bit čovjeka kao takvog, kod Rousseaua ima glavnu ulogu u određivanju općeg mišljenja, čak do te mjere da se ta sloboda koristi u pregovorima za dobrobit opće zajednice.

5.2. Vlada

Rousseau dijeli vlast na zakonodavnu, koja pripada samo narodu, i izvršnu vlast, koja pripada vladi, utemeljenoj na snazi kao glavnom pokretaču i motivu vlasti.⁶³ On uspoređuje vladu kao ono što je između suverena i naroda, s igrom, koja stoji između duše i tijela kod čovjeka.⁶⁴ Možemo to možda zamisliti i na ovakav način, odnos vlade sa suverenom i narodom je sličan kao i odnos pape sa Crkvenom zajednicom i Bogom. Ono je upravo to što omogućava lakšu komunikaciju između suverena i naroda. Rousseau ju definiše ovim riječima: »Posredničko telo sastavljeno između podanika i suverena radi njihovog uzajamnog opštenja, koje je povereno izvršenje zakona, kao i održavanje ako građanske tako i političke slobode.[...] Dakle, zovem vladom ili vrhovnom upravom legitimno obavljanje izvršne vlasti, a vladaocem

⁵⁸ Isto, str. 38.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Isto.

⁶² Isto.

⁶³ Isto, str. 67.

⁶⁴ Isto, str. 68.

ili magistratom čovjeka ili telo kome je poverena ta uprava.«⁶⁵ On tu pravi jasnu distinkciju između ta tri pojma, Grada, tj. društva, vlade i suverena.

Na koji način onda dolazi do stvaranje vlade? Rousseau navodi da postoje dva akta, tj. zakona. Prvi, pomoću kojeg suveren određuje na koji će način ta vlada biti uređena, i drugi, pomoću kojeg narod zapravo imenuje i odabire svoje predstavnike kojima će povjeriti vladanje.⁶⁶ Razlika društvenog ugovora i ovog zakona je u samom načinu prema kojem Rousseau definiira jedno i drugo. Već smo ranije definirali društveni ugovor kao odnos između svih ljudi u određenom društvu, dok zakon više ima određenje dužnosti ljudi koju su tim zakonom ograničeni. Drugim riječima, Rousseau shvaća zakon kao nešto što određuje vladu na način da ona, i svi njeni članovi, budu ograničeni u svom djelovanju prema želji naroda kojim vladaju.⁶⁷ Narod kod Rousseaua ima određenu moć u određivanju djelovanja vlade: »Akt ustanovljenja vlade nije ugovor, već zakon; da nosioci izvršne vlasti nisu nikako gospodari naroda, već njegovi službenici; da narod može postaviti i opozvati kad mu se sviđi; da ne dolazi u obzir za njih da ugovaraju, već da se pokoravaju; i da, preuzimajući funkcije koje im država nameće, oni samo vrše svoju građansku dužnost, nemajući nikakvo pravo da raspravljaju o uslovima.«⁶⁸ U ovom citatu možemo vidjeti upravo to. Ugovor obvezuje dva pojedinca koji taj ugovor potpišu na određen način djelovanja, gdje nema kompromisa i povlačenja, dok ozakonjenje vlade i njenog načina djelovanja zapravo omogućava narodu da istu tu vladu kontrolira i smijeni ako im ne odgovara njezin način djelovanja. Sami članovi vlade su također i članovi Grada kao takvog, što ih obvezuje da djeluju u potpunosti kao dio te zajednice u kojoj su se obvezali djelovati. Samim time, prema Rousseau, dobra je ona vlada koja djeluje prema dobroti i napretku stanovništva.⁶⁹ On navodi da postoji jedan jedini i najbitniji čimbenik prema kojemu možemo prepoznati dobro djelovanje vlade, a to je društvo čiji se broj povećava, primarno prirodnim prirastom,⁷⁰ što se možda u realnosti i nije pokazalo kao najsretniji pokazatelj zadovoljstva i napretka društva. Upravo suprotan proces, prema Rousseau, pokazuje lošu vladu: » A koji je najsigurniji znak da se oni održavaju i da napreduju? To je broj stanovništva. [...] nesumnjivo je najbolja ona vlada pod kojom se građani rađaju i umnožavaju bez potrebe stranih sredstava, [...]. A najgora je ona vlada pod kojom narod opada i izumire.«⁷¹

⁶⁵ Isto.

⁶⁶ Isto, str. 98.

⁶⁷ Isto, str. 98-99.

⁶⁸ Isto, str. 98-99.

⁶⁹ Isto, str. 88.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Isto.

5.3 Narod

Rousseau određuje narod na jedan vrlo zanimljiv način. Njegovu definiciju naroda možemo zamisliti kao neku vrstu polja na kojemu se nalazi voćnjak. Sad, mi to voće možemo uređivati koliko god hoćemo, koristiti razno razna gnojiva, pesticide i što god se sve još koristi kako bi poboljšali urod, ali ako je zemlja na kojoj je taj voćnjak posađen loša, onda će on uvijek roditi manje nego voćnjak koji je sađen na dobroj zemlji, iako ovaj drugi nema iste uvjete i pomoć kao prvi. Bitna je zemlja, temelj na kojoj je voćnjak napravljen. Na isti taj način Rousseau opisuje i narod: »Kao što arhitekt, pre no što će podići veliku građevinu, posmatra i ispituje tle da bi video može li da izdrži teret, tako i mudar zakonodavac ne stavlja prvo zakone, uzete apstraktno, već prethodno ispituje da li je narod, kome ih najmenjuje, u stanju da ih podnese.«⁷² Ne mogu dva različita društva i Grada djelovati na potpuno jednaki način. Zbog toga suveren mora biti spretan čovjek, mora moći odrediti način prema kojemu će vlada biti uređena i kako će se odnositi prema narodu. Nijedan narod na zemlji ne može ići suprotno svojoj prirodi, svojim temeljima, ali se može oblikovati pomoću zakona, suverena i ostalih političkih institucija.⁷³

⁷² Isto, str. 57.

⁷³ Brčić Kuljiš, *Koncepcija pravednosti u filozofiji Jean-Jacquesa Rousseaua*, str. 34.

6. Državna uređenja

Rousseau, kao teoretičar društvenog ugovora, je također imao mišljenja o raznim državnim uređenjima, točnije njihovim prednostima i manama. O demokraciji smo ponešto već rekli u drugom poglavlju, tako da će u ovom poglavito biti riječ o aristokraciji i monarhiji

6.1 Demokracija

Već smo ranije mogli vidjeti Rousseauovo mišljenje o demokraciji, tako da se na tom mjestu nećemo dugo zadržati. Njegovo viđenje demokracije se svodi na to da je protivno prirodi da veliki broj ljudi vlada nad manjim, jer kao što smo već ranije naveli, 501 osoba ne može po prirodnom pravu odlučivati o sudbini 499 osobe, na što se zapravo sama demokracija svodi.⁷⁴ Prava demokracija, prema Rousseau, uopće nije moguća u praksi, nego je ona karakteristična samo savršenim bićima poput bogova.⁷⁵

6.2 Aristokracija

Rousseau dijeli aristokraciju na tri vrste: prirodnu aristokraciju, izbornu aristokraciju i nasljednu aristokraciju.⁷⁶ Prirodna aristokracija je onda vrsta aristokracije koja se pojavljivala u prvim društvenim uređenjima, te se i danas pojavljuje u nekim manje razvijenim dijelovima zemlje.⁷⁷ To je vrsta aristokracije u kojoj vladaju najstariji, ljudi koji imaju najviše iskustva.⁷⁸ To u čovjekovoj osobnosti jednostavno ima smisla, jer se mlađi ljudi uvijek pokoravaju starijima, ili bolje rečeno, mlađi ljudi uvijek vide autoritet u ljudima koji imaju neko bogato iskustvo, koje uglavnom ovisi o starosti. Druga vrsta aristokracije je izborna aristokracija, koja je, barem prema Rousseau, najbolja vrsta aristokracije. Razlog tome je mogućnost naroda da odabere ljude koji će njima vladati, ali je ta vlada u biti samo nekakav posrednik između suverena i naroda, gdje suveren uvijek ide u susret narodu, a ne vladi. Treći, i prema Rousseau najgori tip aristokratske vlade, je nasljedna aristokracija. On odlazi u tu krajnost da naziva

⁷⁴ Rousseau, *Društveni ugovor; O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima; Rasprava o naukama i umetnostima*, str. 74.

⁷⁵ Isto, str. 75.

⁷⁶ Isto, str. 76.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Isto.

nasljednu aristokraciju najgorim mogućim načinom vladanja uopće.⁷⁹ Ona nastaje velikim stjecanjem imovine određene obitelji ili skupine ljudi, koja stekne toliku moć da može kontrolirati narod, te drži vlast u svojim rukama nasljeđem. Tu dolazi do problema zbog toga što ta vrsta vladavine omogućava vladajućima da čine protivno volji naroda, onako kako oni to žele.⁸⁰ Rousseau ipak govori da je zapravo najbolji način uređenja vlasti neka vrsta meritokracije, vladavine najsposobnijih i najzaslužnijih: »Jednom reči, najbolje i najprirodnije uređenje je ono u kome mudri upravljaju gomilom, ako postoji sigurnost da će njome upravljati u njenu, a ne svoju korist.«⁸¹

6.3. Monarhija

Rousseau definira monarha, tj. kralja, kao svu moguću vlast u jednoj državi utjelovljenu u jednoj osobi.⁸² On zapravo označava sva moguća prava i funkcije države kao takve predstavljena kroz jedno jedino biće. Sve ono što Rousseau opisuje, narod, vlada, suverena, pravo, slobodu, ugovor, opću volju, ali i samu državu, pod monarhom je sve to svedeno u jednu osobu, a samim time ima i jedan jedini cilj.⁸³ Zbog toga je za Rousseaua monarhija najbrži i najefikasniji način da se opća volja zadržava na jednom jedinom smjeru, smjeru u kojem joj monarh određuje kretanje.⁸⁴ On to uspoređuje sa kapetanom broda. Monarh je netko tko mora imati određene vrline i znanje, koje mu onda omogućuju da upiti taj brod prema određenom pravcu, za što mu ipak trebaju ruke njegovih podanika. Kapetan broda nije kapetan broda ako nema brod kojim može upravljati i ljude kojima će zapovijedati na tom brodu. Isto tako, monarh ne može biti monarh ako nema državu kojom može upravljati i ljude kojima će zapovijedati u toj državi.⁸⁵ Zbog toga Rousseau smatra da je vrlo teško biti uspješan monarh. Puno lakše je određenoj skupštini od 20 ljudi vladati nad 10 000, nego što je jednom čovjeku. To postaje sve teže i teže, što više ljudi ima u državi. Zbog toga, dobro uređena monarhija zapravo ima vrlo veliku vrijednost u Rousseauovim očima.⁸⁶

⁷⁹ Isto.

⁸⁰ Isto.

⁸¹ Isto.

⁸² Isto, str. 77.

⁸³ Isto, str. 78.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ Isto.

⁸⁶ Isto, str. 79.

7. Zaključak

Jean- Jacques Rousseau je teoretičar društvenog ugovora, koji temelj svoju teoriju društvenog ugovora na čovjeku kao slobodnom biću. Doznali smo da to rade i drugi autori, ali ono po čemu je Rousseau najspecifičniji je činjenica da sloboda nije nešto što čovjek gubi stupanjem u društvene odnose, nego je ona temelj društvenog ugovora i državnog stanja općenito. Samim time što pojedinac svoju slobodu donosi u zajednicu te postaje integralni i nezamjenjivi dio iste, on dobiva dio kolektivne slobode koju ta zajednica posjeduje. To omogućava društvu da djeluje kao koherentna cjelina, u kojoj je svaki pojedinac slobodan te ima jednaka prava. Čovjek ta svoja prava ne može u potpunosti predati suverenu, kao kod ostalih autora društvenog ugovora, nego je suveren netko tko postoji izvan te već navedene zajednice, koji onda provodi njenu opću volju. Suveren je uvijek netko čija se volja podudara sa voljom zajednice. Na taj način, Rousseau zaobilazi i rješava probleme koje su teoretičari društvenog kao Hobbes iznijeli u svojim teorija, gdje pojedinac gubi ono jedino što mu je dano prirodom, a to je sloboda. Rousseau, iako priznaje da je jedino što čovjek ima po rođenju sloboda, također govori i da ta sloboda čovjeku nikada ne bi smjela biti oduzeta, jer čovjek bez slobode nikada ne može zapravo biti čovjek.

On uzima taj društveni ugovor kojim se tvori narod kao temelj same države, koja je uređena na način da postoji izabrana vlada pojedinaca iz naroda, koja, pošto je iz naroda ima i volju istog, ali i suveren, koji također, pošto je to definicija suverena samog po sebi, mora pratiti volju naroda. Volja je ono na čemu se temelji državno uređenje i odnosi između politički tijela i državljana. Prema tome Rousseau i kritizira, ali i hvali određene načine vladavine koje smo mogli vidjeti kroz povijest. Demokracija za Rousseaua u onom idealnom smislu riječi zapravo ne može postojati, ona je stvorena samo za bića poput bogova. Većina nikada ne smije vladati i oduzimati slobodu manjini. Aristokracija ima i dobre i loše strane, ovisi o vrsti i načinu uređenja države, dok je monarhijsko uređenje dobro, ako je monarh, kralj, ili bilo kakav vladar koji je na čelu te države dobar. Ipak smo doznali da je za Rousseaua najbolji i najidealniji način vladavine meritokracija, vladavina najsposobnijih, ali je to već teže ostvariti u punom smislu te definicije u stvarnosti.

Možemo možda zaključiti da Rousseau temelji cijelu svoju teoriju društvenog ugovora na pretpostavci da su ljudi prirodno dobri, jer nije moguć nikakav način normalnog i poštenog uređenja društva, u kojemu su svi ljudi jednaki i slobodni, ako su ljudi zli. On je došao do tog zaključka preko činjenice da su ljudi i prije društvenog ugovora sudjelovali u nekoj vrsti

zajednice, bila ona porodična ili plemenska zajednica. Na kraju krajeva, sam cilj čovjekovog života je neka vrsta samoodržanja, preživljavanja, napretka i lagodnog života. Ako je sudjelovanje u društvenom ugovoru ono što će čovjeku pružiti napredak i dati mu cilj života upravo na onaj način na koji je on to htio, onda ima smisla da se je on dio prirodnog napretka čovjeka. Ali, kolikogod čovjek bio društveno biće koje samo po sebi pripada nekoj zajednici i od rođenja je u nekom odnosu, barem sa svojom majkom, što je on bez slobode djelovanja i mišljenja. Upravo je ta sloboda ono što je Rousseaua zaintrigiralo i dalo mu motiv za rješavanje problema oduzimanja slobode i robovanja pojedinca u odnosu nakon društvenog ugovora. Uspio je dokazati da postoji način pomoću kojeg će pojedinac doći do samoodržanja, preživljavanja i u nekom smislu lagodnog života, bez gubitka onoga što ga čini onime što on je, slobodno i razumno biće.

8. Literatura:

Henry Paolucci, *A brief history of political thought and statecraft* (Griffon House Publications for Bagehot Council, 2003.)

Hrvoje Cvijanović, »Političko prirodno stanje: revizija Hobbesova modela, Rousseau i de Sade«, u: *Politička misao: časopis za politologiju* 44/1 (Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2007.), str. 31- 51.

Jean-Jacques Rousseau; *Društveni ugovor, O poreklu i osnovima nejednakosti među ljudima, Rasprava o naukama i umetnostima*, preveli s Francuskog: Tihomir Marković, Radmilo Stojanović, Mira Vuković (Beograd, 1993.)

Marita Brčić Kuljiš, »Konceptija pravednosti u filozofiji Jean-Jacquesa Rousseaua«, u: *Filozofska istraživanja* 133-134 34/1-2 (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2014.), str. 23-36.

obitelj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 11. 9. 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44557>>.

Roger Masters, *The political philosophy of Rousseau* (New Jersey: Princeton University Press, 1968.)

Thomas Hobbes, *Levijatan*, (Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2004.)

Zvonko Posavec, » Konceptija društvenog ugovora J.J. Rousseaua«, u: *Politička misao: časopis za politologiju* 27/4 (Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 1990.), str. 46-56.